

KIELEN VALLASSA MONITIETEISESTI

Kielen vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen. Toim. Matti Mälkiä & Jari Stenvall. Tampere University Press, Tampere 1997. 233 s. ISBN 951-44-4124-9.

Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Toim. Kari Palonen & Hilikka Summa. Vastapaino, Tampere 1996. 319 s. ISBN 951-768-000-7.

Kielentutkijoilla on erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka paljon kieltä analysoimalla voidaan tehdä päätelmiä vallankäytöstä. Joidenkin mielestä mikro- ja makroanalyysia on vaikea yhdistää; toiset taas näkevät selviä yhteyksiä vaikkapa uutisoinnin sananvalintojen ja vallitsevan poliittisen ajattelun välillä.

Tampereen yliopiston hallintotieteen laitoksessa on koottu artikkelikokoelma *Kielen vallassa*, jossa eri tieteenalojen tutkijat pohtivat kielen ja vallan suhdetta omista näkökulmistaan. Niinpä sen yksitoista artikkelia ovat hyvin erilaisia — myös kieleltään.

NÄKÖKULMIA KIELEEN JA VALTAAN

Monitieteisen artikkelikokoelman julkaiseminen on kai aina jonkinlainen riski: miten kirjoittaa hieman yleistajuisemmin ja mistä löytää riittävän monialainen lukija? Tässä teoksessa lukijan pelastaa MATTI MÄLKIÄN pariykkensivuinen johdanto, joka esittelee yhteisen viitekehysten ja auttaa siten lukijaa asettamaan kunkin kirjoituksen omalle paikalleen tuohon kehykseen.

Mälkiä aloittaa esittämällä neljä teesiä, joiden tarkoitus on ohjata lukijaa, tuoda esiin kirjoituksia yhdistävät teemat, kysymykset ja näkökulmat sekä toimia tutkimusohjelmallisina kannanottoina. Ensimmäinen teesi koskee kielen sosiaalista luonnetta: kieli ei ole vain neutraali, todellisuutta heijastava ilmiö. Toisen teesin mukaan kielen, yhteisöllisyyden ja vallan vuorovaiku-

tussuhteiden tutkimus on yksi keskeinen sosiaali-, kielen- ja kulttuuritutkimuksen tehtävä. Kolmas teesi jatkaa tätä ajatusta: näiden vuorovaikutussuhteiden tutkiminen edellyttää tieteidenvälisyyttä, ja tärkeää on nimenomaan sosiaalis-lingvistinen tai lingvistik-sosiaalinen yhteiskunta- ja kulttuuritutkimus. Neljännen teesin mukaan tulee sitten kiinnittää huomiota »ajattelun kielellisiä kahleita kyseenalaistavan, vapauttavan, kriittisen ja rakentavan tutkimusperinteen tukemiseen». Niin triviaaleilta kuin nämä teesit saattavatkin kuulostaa, ne perustelevat kokoelman kirjoituksia ja toisaalta saavat myös tukea niistä. Näin muun muassa kriittisen kielentutkimuksen perusajatuksiin kuuluva dialektisuus on sisäänrakennettu tähän teokseen.

Teesien jälkeen Mälkiä käsittelee keskeistä asiaa: miten kieli, sosiaalinen vuorovaikutus ja valta kytkeytyvät toisiinsa. Tätä voidaan hänen mukaansa tarkastella ainakin kolmesta eri näkökulmasta, jotka ovat sisäkkäisiä ja itse asiassa analyttisiä välineitä. Näkökulmista ensimmäinen ja kysymyksenasettelulle välttämätön on kielen valta käsitteellisenä tai mentaalisenä valtana. Tässä näkökulmassa korostetaan kielen todellisuutta jäsentävää luonnetta: kyse on siis kielen ja ajattelun, kielen ja kulttuurin välisestä suhteesta. Mälkiä yhdistää eri tieteenalat hienosti mainitsemalla lyhyesti joitakin keskeisiä teoksia ja suuntauksia ja tulee samalla perustelleeksi tieteidenvälisyyteen liittyvän teesinsä. Hän kirjoittaa muun muassa Wittgensteinin kielipelistä, Piaget'n ja Vygotskin ajatuksista, Sapirin ja

Whorfin hypoteesista, kriittisestä lingvistikasta, Foucault’sta ja Bourdieusta, tiedon- sosiologiasta sekä poliittisen kielen tutkimuksesta ja siihen liittyvästä aate- ja käsi- tehistoriallisesta tutkimuksesta. Kaikkien näiden pohjalta on päädytty näkemään so- siaalinen todellisuus ainakin osittain kielel- lisesti rakennettuna tai tulkittuna. Kielen mentaalinen valta on siis esimerkiksi sitä, mitä kriittisessä kielentutkimuksessa kutsu- taan luonnollistumiseksi (ks. esim. Karvo- nen 1995: 216–219). Luonnollistunut käsite on meille itsestään selvä emmekä yleensä huomaa kyseenalaistaa sitä; Mälkiän mu- kaan kieli saattaa tässä mielessä jopa ohja- ta ajatteluamme. Kielen vallasta vapautta- va tutkimus taas pyrkii kyseenalaistamaan tällaisia käsitteitä.

Toinen näkökulma kielen valtaan on vakuuttelun ja suostuttelun näkökulma, joka täydentää edellistä mutta nostaa erityi- sesti esiin kielen kommunikatiivisen tehtä- vän. Kieltä siis tarkastellaan vaikuttamisen, suostuttelun ja vakuuttamisen valtana — näkökulma on retorinen. Tällaisen analyys- in taustalla on sekä Toulminin argumentaa- tion teoria, Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria että ns. uusi retoriikka, jonka tunnetuimpia edustajia lienevät Chaim Perelman ja Kenneth Burke. Reto- rinen analyysi keskittyy erittelemään kielen retorisia strategioita ja siten osoittamaan niitä keinoja, joilla kielenkäyttäjät pyrkii vakuuttamaan kuulijansa näkökulmiensa oikeellisuudesta. Tätä näkökulmaa edustaa toinen esittelemäni kirja, *Pelkkää retoriik- kaa*.

Kolmantena näkökulmana Mälkiä esit- telee kielen rakenteellisen ja symbolisen vallan, jota voidaan tutkia usealla analyys- itasolla: yksilöiden välillä, ryhmien välil- lä tai yksilön ja ryhmän välillä. Tästä näkö- kulmasta kieltä on tutkittu muun muassa keskustelun- ja diskurssianalyyseissä, kriit- tissä lingvistikassa ja sosiaalipsykolo-

giassa. Kysymys on esimerkiksi vuorovai- kutustilanteen symmetrisyydestä, osallistu- jien rooleista ja siitä, miten näitä keskus- telussa rakennetaan.

Johdannon loppuosassa Mälkiä erittelee tarkemmin niitä syitä, joiden vuoksi edellä mainittujen asioiden nimenomaan tietei- denvälinen tutkiminen on tärkeää. Lopuk- si hän painottaa, että kyseenalaistavan luon- teensa vuoksi kriittinen tutkimus luo poh- jaa asioiden uudenselitykselle. Ilman tällaista tutkimusta tieteellinen ajat- telu saattaa Mälkiän mukaan pysähtyä.

Ensimmäinen artikkeli on LAURI SEPPÄ- SEN *Kieli ja valta*, joka käsittelee kielen ja todellisuuden välistä suhdetta. Melko lyhyt- tä kirjoitusta on jo seikkaperäisesti kritisoi- nut Anhava (1997). Seppäsen kirjoitus on ainoa, joka ei tunnu asettuvan kirjan koko- naisuuteen. REIJO KUPIAINEN kirjoittaa kie- len ja moraalin välisestä suhteesta pohja- naan Heideggerin ja Merleau-Pontyn aja- tuksia kielestä muun muassa olemisen tila- na. Koska asumme kielessä, meillä on ra- jalliset mahdollisuudet vaikuttaa sanomi- siimme ja tekemisiimme ulkoapäin. Olem- me siten kieleen sidottuja. Kupiainen mu- kaan meidän eettinen tehtävämme on kai- vautua tuon kielen rajoille, mykkyyteen, niille alueille, joille vaihtoehdotiset puheta- vat on vaiennettu. Nämä alueet voivat olla kielellisiä tai rakenteellisia: esimerkiksi mustan asema valkoisessa yhteiskunnassa. Kupiainen onnistuu kytkemään kielen ja moraalin yhteen: marginaaliin työnnetylle ja mykkyyteen tuomitulle on annettava oi- keus puhua. Siksi meidän on jatkuvasti ky- seenalaistettava kieltä ja sen käyttöä.

USKONNON JA POLITIIKAN KIELI

Teoksen laajimman osan muodostavat us- konnon ja politiikan kieltä käsittelevät ar- tikkelit. PÄIVIKKI SUOJANEN tarkastelee po- ▶

litiikan ja uskonnon retoriikkojen yhteyksiä. Hän erittelee artikkelissaan 20 näille retoriikoille ominaista väistelystrategiaa, joita ovat muun muassa tutunomaistaminen, etäistäminen, sekoitus ja itsevarmuus. Kun teoksen johdannossa esitellään uutta retoriikkaa, tuntuu ikävältä, ettei sitä ole tässä kirjoituksessa hyödynnetty lainkaan. Monet Suojasen esittelemistä strategioista saivat vakiintuneemman nimen, jos niitä tarkasteltaisiin vaikkapa Perelmanin käsittein. Tämä on yksi tieteidenvälisen teoksen ongelma. MARKKU IHONEN taas tarkastelee uskonnollista kieltä kahdelta kantilta: miten se vaikuttaa yhteisön ja yksilön identiteettien muodostumiseen ja vahvistamiseen sekä miten siihen liittyy vallankäyttö. Metodologisena lähtökohdiana kirjoituksessa on ajatus uskonnollisesta kielestä kielipelinä. Ihonen osoittaa selkeästi sen, miten suuri merkitys esimerkiksi tiettyjen käsitteiden käytöllä on uskonnollisen yhteisön sisäisen koheesion kannalta. Vallasta puhuessaan Ihonen muistuttaa sen myönteisestä merkityksestä: se voi myös olla yhteisön kykyä toimia omien päämäärien hyväksi. Uskonnollisessa yhteisössähän voidaan puhujaliitin ajatella työskentelevän yhteisten arvojen puolesta.

Politiikan kielestä kirjoittavat omissa artikkeleissaan EEVA AARNIO, PIRKKO NUOLIJÄRVI ja RIITTA PYYKKÖ. Aarnio tarkastelee poliittisen kielen yhteisöllisyyttä Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen puoluekokouspuheiden ja joidenkin puolueohjelmien pohjalta. Poliittiselle kielelle on luonteenomaista se, että käsitteitä muuttamalla tai kyseenalaistamalla pyritään hallitsemaan ympäröivän maailman ilmiöitä. Kirjoituksesta käykin hyvin ilmi, miten keskeisessä osassa kieli on puoluepolitiikassa — käsitteistä todella keskustellaan. Käsitteet ovat aina suhteessa myös muiden puolueiden teksteihin ja käsitteisiin, ja ajan mittaan yhden puolueen käyttämästä käsitteestä

tuleekin kaikkien kieltä (esim. Suomessa vihreiden käyttöönottamat luonnonvaroihin ja ympäristöverotukseen liittyvät käsitteet).

Pirkko Nuolijärven aiheena on politiikko tv-keskustelun osallistujana, mutta artikkeli on oikeastaan metodinen puheenvuoro: sen tarkoitus on pohtia sitä, millaisista lähtökohdista institutionaalista keskustelua voi tarkastella. Nuolijärvi yhdistääkin kirjoituksessaan keskustelunanalyysin ja variaationanalyysin. Erityisen huomion kohteena hänellä on Esko Aho, jota on pidetty sosiaalisesti taitavana keskustelijana. Hän tarkastelee ensin Ahon käyttämää kielimuotoa ja vertaa sitä muiden osallistujien varieteetteihin. Aho asettuu puhekielisyys–yleiskielisyys-akselilla keskustaan: hän on hieman puhekielinen mutta ei siinä määrin kuin useimmat keskustelijat. Tämän jälkeen Nuolijärvi tarkastelee Ahon keskustelukeinoja. Analyysin tulokset ovat vakuuttavia; artikkeli myös osoittaa, että kahden melko etäisenkin lähestymistavan yhdistäminen on mahdollista ja vieläpä hedelmällistäkin.

Riitta Pyykkö käsittelee kirjoituksessaan venäläistä poliittista retoriikkaa Neuvostoliiton aikana ja sen hajoamisen jälkeen. Artikkeli on hyvin kiintoisa jo aiheeltaan — harva meistä tietää venäläisestä kielenkäytöstä yhtä paljon kuin esimerkiksi brittiläisestä. Huomion kohteena ovat lähinnä kuulijaan vaikuttamisen keinot ja »kaikenlainen puheen pynttäys (*ornatus*)» (sic!), esimerkiksi metaforat. Pyykkö analysoi esimerkkejään napakasti, eikä aineiston herkullisuus jää piiloon. Häiritsevää ei ole edes se, että lähdekirjallisuus on kahta teosta lukuun ottamatta venäläistä; esimerkiksi metafora käsiteltäessä ei puhuta mitään Lakoffista ja Johnsonista (1980) vaan sen sijaan Vinogradovista. Sama pätee muihinkin lähteisiin. Kun teos on kuitenkin tarkoitettu myös oppikirjaksi, tämä saattaa olla ongelma.

HALLINNON KIELI

Artikkelikokoelman viimeisen kokonaisuuden muodostavat julkisen hallinnon ja työelämän kieltä käsittelevät artikkelit. Niistä ensimmäinen on JURI MYKKÄSEN sovelletun taloustieteen retoriikkaa käsittelevä kirjoitus, joka abstraktisuudellaan koettelee tieteidenvälisen ymmärrettävyyden rajoja. Artikkelin aineistona on 12 valtiovarainministerien budjettiesitelmaa Kansantaloudellisessa yhdistyksessä 20 vuoden ajalta. Mykkänen osoittaa muuttuja- eli käsiteanalyysillä talouspoliittisen diskurssin vakaisuuden ja myös suppeuden: on olemassa ydinkäsitteet, jotka esiintyvät usein ja säännöllisesti ja joiden ympärille teksteissä rakennetaan kausaalisuhteet. Näitä käsitteitä ovat esimerkiksi *työllisyys*, *vienti*, *reaaliansiot* ja *kilpailukyky*. Muuttujien välisten suhteiden analyysi on sikäli kiinnostava, että joidenkin käsitteiden, kuten *työllisyyden*, *inflaation* ja *kotimaisen kysynnän*, keskinäiset suhteet on teksteissä jätetty auki. Ei siis mikään ihme, jos talouspoliittinen diskurssi tuntuu joskus vaikealta.

JARI STENVALL tarkastelee hallinnon kehittämisen kieltä ja sen yhteisöllisyyttä Bourdieun ajatusten pohjalta. Hän jäsentää tutkimusaihettaan sellaisin käsittein kuin habitus, kenttä ja pääoma; lisäksi hän analysoi romantismin ja modernismin kielikuvia. Esimerkiksi *hallinnon tehokkuus* on yksi institutionaalistunut kielikuva. Stenvall löytää hallinnon kehittämisestä rakenteellisen ristiriidan: sen kehittäjien on samanaikaisesti kyettävä sekä erottautumaan ja legitimoimaan oma toimintansa että oikeuttamaan tämä toiminta yleisesti ja yhteisöllisyyttä luovasti. Kielenkäytön kannalta tämä merkitsee valintaa ammatillisen erityiskielen ja yleiskielen välillä.

JARI VUOREN artikkelin aiheena on syylisyysilmaisut sairaalaorganisaatioissa. Hän

tarkastelee syyllisyyttä sekä osana ammatti-identiteettiä että kielellisinä ilmauksina. Kirjoitus avaa lukijalle näkymän osin tuttuun mutta suljettuun yhteisöön ja herättää paljon ajatuksia työyhteisön mekanismeista yleensäkin. Vuori esittää lopuksi kuusi näkökulmaa syyllisyyksilmauksiin; yksi tärkeä huomio on se, että syyllisyys ei ole työntekijän eikä esimiehen vaan pikemminkin työkuulttuurin ominaisuus.

Teoksen viimeisenä on MATTI K. SUOJASEN lyhykäinen kirjoitus työtilanteiden kielestä. Aluksi hän käsittelee ammattikieltä, työtilanteiden ryhmittelyä ja sanoja työtilanteiden luonnehtijoina. Artikkelin lopussa on kaksi näytettä yhdestä työtilanteesta, joista jälkimmäisessä osallistujina ovat traktorin kimpussa työskentelevät työmiehet, varsinainen informantti ja tilanteen nauhoittaja. Jälkimmäisen näytteen perusteella Suojanen osoittaa, kuinka työn ulkopuolisilla (traktorin omistaja ja nauhoittaja) ei ole pääsyä työtilanteen diskurssiin: työtilanteessa se, että kysymykseen jätetään vastaamatta, ei viesti kysymyksen kiusallisuudesta, vaan siitä, että sivustaseuraajan status on vähäinen tai olematon. Tämä voisi Suojasen mukaan heijastella laajempaa käytäntöä: keskustelua työtätekevien ja työttömien välillä ei ole.

RETORINEN KÄÄNNE

Myös *Pelkkää retoriikkaa* on monitieteinen artikkelikokoelma, joka esittelee suomalaista retoriikantutkimusta 15 kirjoittajan voimin. Vaikka teoksen alaotsikona on »Tutkimuksen ja politiikan retoriikat», mukana on enimmäkseen politiikan tutkimusta. Kirjassa on johdannon lisäksi kolme osaa, joista ensimmäisessä esitellään erilaisia lähtökohtia ja koulukuntia. Toisen osan nimi on Retoriikka ja poliittinen ajattelu, kolmannen taas Retorisia

perspektiivejä suomalaisessa politiikan tutkimuksessa. *Pelkkää retoriikkaa* on tuhti lukupaketti (319 s.), joka tarjoaa monipuolisen katsauksen retoriikkaan. Kirja ei ota kantaa siihen kiistaan, voiko puheen ja sanojen taakse päästä — siksi *pelkkää* retoriikkaa.

Kirja alkaa KARI PALOSEN ja HILKKA SUMMAN kirjoittamalla johdannolla, jossa valotetaan retoriikantutkimuksen moninaisuutta muun muassa kertomalla, kuka sitä tutkii tai on tutkinut ja missäpäin maailmaa. Johdannon alussa Palonen ja Summa puhuvat »retorisesta käänteestä», retoriikantutkimuksen vakiintuneesta käsitteestä, mutta melko epäselvästi. Käsittääkseni sen voisi nähdä vaikkapa sellaisena tieteissä tapahtuneena muutoksena, jossa sekä retoriikan akateeminen arvostus on palannut että tieteenalojen sisällä on tiedostettu tai nostettu esiin argumentointiin ja vakuuttavuuteen liittyvät kysymykset. Kysymys on esimerkiksi sellaisesta oleellisesta muutoksesta, joka liittyy jonkin alan tapaan puhua tai jäsentää asioita.

JOHDATUS RETORIIKAN TUTKIMUKSEEN

Kirjan ensimmäisen osan, Uusi ja vanha retoriikka — lähtökohtia ja koulukuntia, aloittaa PIRKKO HAAPASEN johdatus antiikin retoriikkaan. Artikkelit antaa hyvän käsityksen erityisesti Ciceron retoriikasta sekä retoriikan peruskäsitteistä. Johdannon omaisesti jatkaa Hilikka Summan kirjoitus uudesta retoriikasta. Summa esittelee perusteellisesti Burken, Perelmanin ja Toulminin keskeiset käsitteet ja lähtökohdat. Vakuuttamisesta ja suostuttelusta kiinnostuneelle tämä kirjoitus on antoisa lukukokemus.

MATTI LEIWON ja SARI PIETIKÄISEN artikkeli Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä ei kielitieteilijälle tarjoa mitään uutta: he esittelevät muun muassa puheak-

titeorian, Gricen maksiimit, argumentaatio- ja kohteliaisuusteorian sekä kriittisen diskurssianalyysin. Kun kyse on kuitenkin monitieteisestä teoksesta, kirjoitus puolustaa paikkaansa: kielitieteellä on paljon annettavaa muiden tieteenalojen tekstintutkimukselle.

Ensimmäisen osan päättää MARJA KERÄSEN kirjoitus Tieteet retoriikkana, joka ylittää tieteidenväliset rajat helposti. Keränen esittelee retoriikan tutkimuksen osana tieteentutkimusta: tutkitaan siis tutkimuksen retoriikkaa. Keskeisiä ovat sellaiset kysymykset kuin millaisia retorisia käytäntöjä tutkijoilla on, miten akateeminen retoriikka suhtautuu ei-akateemisiin elämänalueisiin ja miten lisääntynyt tietoisuus retoriikasta muuttaisi tutkimusta ja tieteellistä vuorovaikutusta. Aivan keskiössä on ajatus siitä, että retoriikka ei liity vain kirjoittamisen tekniikkaan vaan myös tietoon — se on siis episteemistä. Keränen artikkeli pursuaa kiinnostavia yksityiskohtia ja huomioita, jotka panevat ajattelemaan.

RETORIikka POLITIIKAN TUTKIMUKSESSA

Teoksen toinen osa käsittelee retoriikan ja poliittisen ajattelun välistä suhdetta. Kari Palonen tarkastelee artikkelissaan yhtä retorista käännettä poliittisen ajattelun historiassa: hän analysoi politologi Quentin Skinnerin tutkimusohjelman retoriikkaa. SAKARI HÄNNISEN kirjoituksen aiheena on puhunnan ehdollistaminen ja puhe hyvinvoinnista. Hän erittelee erilaisia retorisia tarkastelukulmia ja käsittelee sitten tarkemmin niistä puhunnan ehdollistamista. Tällä hän tarkoittaa »ennen kaikkea yrityksiä edetä ja menestyä – hypoteettisten ikään kuin -otaksumien avulla». Kyse on siis vakuuttamaan pyrkivästä puhumisesta, jossa argumentit ovat hypoteettisia, vaikkapa »olettakaamme että ...». Artikke-

linsa lopussa Hänninen analysoi yhtä hyvinvointia käsittelevää tekstiä tästä näkökulmasta; analyysi jää kuitenkin huomioiden varaan eikä oikein vakuuta. Tämän osan kolmas artikkeli on MATTI HYVÄRISEN Vallan retorinen konstruointi, joka on itse asiassa sanan *valta* käytön erittelyä. Hän vertaa suomen valtasanoja englannin ja saksan sanastoihin. Lisäksi hän tarkastelee lehdistä, puolueohjelmista ja eduskunnan ryhmäpuheenvuoroista koostuvaa aineistoa ja ryhmittelee sitä sen mukaan, millaisia tehtäviä valta-käsitteellä eri konteksteissa on. Hyvärisen keskeinen tulos on se, että *valta* saa kontekstin mukaan useita, keskenään ristiriitaisiakin merkityksiä ja että tämä osoittaa sen käytön performatiivisen luonteen.

MATTI WIBERG ja ANTTI KOURA aloittavat teoksen kolmannen osan analyysillaan parlamenttikysymysten logiikasta. Parlamenttikysymyksillä on selvästi monia funktioita: Niillä voidaan esimerkiksi antaa informaatiota puolueen tavoitteista. Tällöin itse kysymys on tärkeämpi kuin siihen tuleva vastaus (esim. »milloin hallitus korjaa katastrofaalisen politiikkansa?»). Tämä on ns. mikrofunktio. Makrofunktio taas on esimerkiksi sen kontrolloiminen, kuinka ministerit kantavat vastuun päätöksistään. Wiberg ja Koura eivät tee tyhjentävää analyysia vaan pikemminkin osoittavat, kuinka tarpeellista parlamenttikysymysten tutkiminen on, jos parlamentin toiminnasta halutaan tietää jotakin.

HILKKA VIHINEN käsittelee maatalouspolitiikan retoriikkaa aineistonaan Euroopan unionissa käytyjä keskusteluja sekä suomalaisia maatalouspoliittisia puheenvuoroja. Hän myös pohtii, mitä annettavaa retoriikalla on maatalouspolitiikan tutkimukselle. Tieteidenvälisyys aiheuttaa selvästi ongelmia Vihisen artikkelissa: Ensinnäkin hän tekee Faircloughin (1992) analyysitavan ja retoriikan välille eron sillä perusteella, että

retoriikassa hyödynnetään tekstianalyysia. Moni kielitieteilijä saattaisi nähdä asian juuri päinvastoin! Toinen, tekstianalyysiin liittyvä ongelma on se, että aineistona on erikielisiä tekstejä, joiden rinnakkaiseen analysointiin liittyvät kysymykset Vihinen sivuuttaa täysin. Näistä lähtökohtiin liittyvistä ongelmista huolimatta hän tekee kiinnostavia huomioita, ja on selvää, että tämäntyppisellä tutkimuksella voisi olla jopa käytännön merkitystä maatalouspolitiikassa — se kun valottaa Euroopan unionin jäsenmaiden välisiä eroja hyvinkin konkreettisesti.

Juri Mykkänen ja ANTTI LAUTELA tarkastelevat poliittisen järjestötoiminnan metaforia vuoden 1994 presidentinvaalissa. Kysymys on lähinnä kone-metaforasta, jota vaaleissa usein käytetään: puhutaan esimerkiksi vaalikoneistosta. Mykkänen ja Lautela kiinnittävät huomiota erityisesti poliittisen järjestötoiminnan luonteeseen ja siihen, miten vaalikampanjoiden johtohenkilöt pyrkivät käsitteistämään poliittista toimintaa. Vuoden 1994 vaaleissa nimittäin käytiin taistelua myös suomalaisen poliittisen järjestelmän tulkinnasta, ja tämä on koko tutkimuksen lähtökohta.

RIIKKA KUUSISTO erittelee artikkelissaan oivallisesti sodan retoriikkaa aineistonaan suurvaltajohtajien lausuntoja Persianlahden ja Bosnian konflikteista. Hän käsittelee aineistoaan Perelmanin retoriikan pohjalta pyrkimyksensä osoittaa muun muassa se, miten sodasta puhuminen ja varsinainen sotiminen liittyvät toisiinsa. Tämä tuleekin osoitetuksi: se, että Bosniasta ei lausunnoissa tehdä selvää tarinaa pahoine vihollisneen ja uskottavine päämäärineen kuten Persianlahdesta tehtiin, liittyy Kuusiston mukaan siihen, ettei Bosnian konfliktiin löydetty selvää ratkaisuaakaan.

Teoksen viimeisessä artikkelissa EVA AARNIO esittelee atk:n sovellusmahdollisuuksia ja kolme analyysiohjelmaa, joita

voisi hyödyntää tekstien tulkinnassa. Näitä ohjelmia ovat Oxford Concordance Program, TEXTPACK PC ja FINTWOL, joka onkin monelle kielitieteilijälle tuttu. Aarnio kertoo, mitä eri ohjelmilla voi tehdä, ja tekee myös esimerkkianalyysit. Lopuksi hän pohtii tietokoneavusteisen tulkinnan avuja ja ongelmia.

Pelkkää retoriikkaa ja Kielen vallassa kuvastavat omalla tavallaan tekstintutkimuksen monitieteistä luonnetta ja monipuolisuutta. Raja kielitieteellisen ja vaikkapa yhteiskunnallisen tekstintutkimuksen välillä on silti olemassa. Karrikoidusti voisi sanoa, että kun kielitieteilijä analysoi kieltä, yhteiskuntatieteilijä pikemminkin tulkitsee sitä. Kysymys kielestä ja vallasta on hyvin erinäköinen sen mukaan, mistä kehyksestä käsin sitä katsoo. Mutta tällaiset artikkelikokoelmat johtavat meitä myös

uusien kehysten ääreen — se on paitsi kiinnostavaa myös hyödyllistä. ■

ANNE MÄNTYNEN

Sähköposti: *Anne.Mantynen@Helsinki.Fi*

LÄHTEET

ANHAVA, JAAKKO 1997: Kieli, valta ja todellisuus. – Tieteessä tapahtuu 8/1997 s. 52–54.

FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: Discourse and social change. Polity Press, Cambridge.

KARVONEN, PIRJO 1995: Oppikirjateksti toimintana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 1980: Metaphors we live by. University of Chicago Press, Chicago.